

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Dievenland. Overleven in de Middeleeuwen

Auteur: Annick Gossen

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 47, nummer 4 (2026), pp. 68-70.

© 2026 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

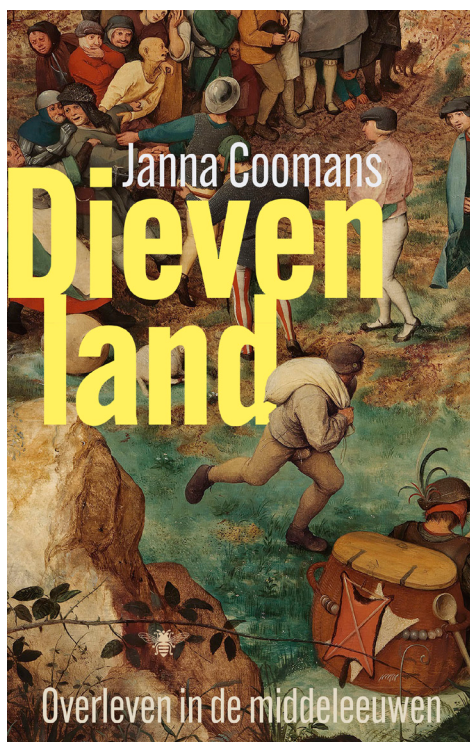
e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

RECENSIE

DUIKEN IN EEN ANDERE WERELD: HET MIDDELEEUWSE 'DIEVENLAND'

Annick Gossen

Dievenland. Overleven in de Middeleeuwen

Janna Coomans

De Bezige Bij, 2025.

Paperback, €27,99. E-book, €12,99

344 pagina's

Is het mogelijk een levendige middeleeuwse samenleving te schetsen aan de hand van de bekentenissen van 158 dieven? Ja, bewijst mediëviste Janna Coomans in haar boek *Dievenland*, dat onlangs de Libris Geschiedenis Prijs 2025 won. Door de nog weinig onderzochte bekentenissen van veroordeelde dieven

uit Deventer en Kampen als uitgangspunt te nemen, schrijft ze als het ware een microgeschiedenis van de vijftiende- en zestiende-eeuwse Lage Landen. Een geschiedenis die zij benadert vanuit de rafelranden van de samenleving die ze onderzoekt – vanuit rosse buurten, rondtrekkende bendes, sluwe bedriegers

en zelfs hele gezinnen die de dievenpaden richting de IJsselsteden bewandelden.

Coomans' boek, dat zich op het snijvlak van academische en populaire geschiedenis bevindt, vangt aan met een heldere doelstelling: ontdekken hoe middeleeuwse mensen in kwetsbare posities probeerden te overleven. Voor Coomans is het cruciaal om het perspectief van de gemarginaliseerde *underdog*, de 'ander', op te zoeken om een gelaagd beeld van het dagelijks bestaan in de middeleeuwse maatschappij te verkrijgen. Coomans' 'dievenland' is ook in de verste verte geen plek die op de kaart naast het 'gewone' bestaan te vinden is; integendeel, het is juist een wereld die zeer nauw verweven is met de rest van de gemeenschap en alle dingen, mensen en dieren die deze omvatte. Tegelijkertijd benadrukt Coomans dat deze middeleeuwse wereld zowel totaal anders als verrassend vergelijkbaar was met de moderne maatschappij. 'Duiken in een andere wereld', stelt ze, 'helpt ook om met een hernieuwde blik naar de hedendaagse samenleving te kijken.'¹

De dieptes van de wereld waarin de lezer vervolgens duikt, zijn helder in meerdere delen gestructureerd. In het eerste deel, 'dingen en dieren', gebruikt Coomans lijsten van gestolen objecten en vee om de verhouding tussen middeleeuwse mensen en hun vaak schamele bezittingen te achterhalen – wat had waarde, voor wie en waarom? Dit stelt haar in staat deelonderwerpen variërend van eten tot mode en van ziektes tot bestialiteit aan te stippen. Delen twee en drie, 'Mens en gemeenschap' en 'politie en rechtspraak', richten zich meer op sociale geschiedenis: de relaties tussen mensen onderling, hun dagelijkse ervaringen, netwerken van familie en vriendschap, en de betekenis van onderdeel zijn van een stads- of dorpsgemeenschap. Hier gaat Coomans onder andere in op de wijdverbreide angst voor arme vreemdelingen, het belang van een goede

reputatie binnen lokale samenlevingen, en wie die middeleeuwse dieven nu eigenlijk waren en wie ze soms op sleeptouw namen, zoals romantische partners en kinderen.

Wanneer de lezer de epiloog eenmaal voor ogen heeft, heeft hij of zij min of meer een eigen dievenroute door de laatmiddeleeuwse IJsselsteden gevolgd en daarbij in de bontste uithoeken van middeleeuwse samenlevingen gegluurd. Coomans sluit haar onderzoek af met een reflectie op de enorme veranderingen, maar ook de continuïteit, tussen de late vijftiende en de vroege eenentwintigste eeuw, met betrekking tot kernthema's als materialiteit, sociabiliteit, bestuur en het vraagstuk precariteit: 'heb je genoeg en ben je beschermd'? Ze vergelijkt onder andere de middeleeuwse omgang met materialiteit met onze huidige consumptiemaatschappij. Ook benoemt ze dat maatschappelijke debatten over armen en marginale groeperingen, alsook zorgen over openbare orde en algemeen welzijn, nu nog even relevant zijn als toen. De dieven die ze ten tonele heeft opgevoerd, aldus Coomans, 'bieden de mogelijkheid je echt in een ander te verplaatsen, en met een ander, die je nagenoeg vreemd is, mee te kijken.'²

Dievenland is in veel opzichten met recht een bewonderenswaardig, belangrijk boek te noemen. Coomans behandelt immers een enorme diversiteit aan onderwerpen zonder te vervallen in incoherente vergruizing en weet haar informatie vakkundig te destilleren uit een relatief kleine selectie onderbenut bronmateriaal. Ze geeft een podium aan de 'buitenstaander' zonder deze buiten de wereld die ook hem of haar toebehoorde te plaatsen en spoort de lezer actief aan tot nadenken over de betekenis van het middeleeuwse 'dievenland' voor onze eigen moderne samenleving. En, ook niet geheel onbelangrijk: door de vlotte, verhalende schrijfstijl, nergens doorspekt met academisch jargon, leest het boek

ook gewoon lekker weg.

De ironie wil echter dat juist de sterke punten van *Dievenland* tevens de achilleshiel van het werk zijn. Omdat Coomans' boek in de spanning tussen academisch onderzoek en publieksboek leeft, kan het voor de doorgewinterde academicus hier en daar aan diepgang schorten. Het brede scala aan deelonderwerpen dat in *Dievenland* de revue passeert, heeft als keerzijde dat ze soms alleen het topje van een hele ijsberg in beeld brengen. Wie in detail wil leren over Coomans' brongebruik en theoretische verankering is veroordeeld tot enkel de uitgebreide bibliografie die het boek rijk is. Verder gaat Coomans bijvoorbeeld niet in op hoe representatief het bronmateriaal uit de IJsselsteden nu eigenlijk is voor de Lage Landen als geheel, waarop zij haar verhaal betreft. Daarnaast brengt de overkoepelende focus op verandering en continuïteit, hoe actueel en relevant die het boek ook maakt, risico's met zich mee: een historicus die zoekt naar parallellen en verschillen met de eigen tijd kan wat hij of zij in het heden observeert projecteren op het verleden. De aanpak gaat gepaard met een inherente dreiging van anachronisme, waar de historicus vervolgens waakzaam voor moet zijn – hij of zij moet

de balans kunnen bewaren tussen het verleden in relatie tot het heden en het verleden *an sich*.

Dat gezegd hebbende moet benoemd worden dat Coomans die balans indrukwekkend goed bewaart. Door herhaaldelijk de significante verschillen tussen toen en nu aan te kaarten, zorgt ze ervoor dat haar verhaal nergens in onvervalste projectie verzandt. De basis die aan haar parallellen ten grondslag ligt, is ook eigenlijk heel logisch: 'Mensen zijn nog steeds dezelfde diersoort: ze moeten dagelijks slapen, werken, koken, eten, hun woonruimte verwarmen, wassen, zich ontlasten, en ze hebben behoefte aan sociaal contact.'³

Zo waakt *Dievenland* er tegelijkertijd voor dat lezers en historici het verschil tussen toen en nu juist overschatten. Want dat mensen mensen zijn, verandert nooit.

Annick Gossen is hoofdredacteur van *Skript Historisch Tijdschrift* en heeft de onderzoeksmaster Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam afgerond. Ze specialiseert zich in laatmiddeleeuwse stads- en gendergeschiedenis.

Eindnoten

- 1 J. Coomans, *Dievenland. Overleven in de Middeleeuwen* (Amsterdam 2025) 17.
- 2 Ibidem, 307.
- 3 Ibidem, 15.